

JOSEP MIQUEL SOBRER (1944-2015)

FRANCESC PARCERISAS

Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Traducció

i Interpretació

francesc.parcerais@gmail.com

L'escriptor, professor, traductor i crític Josep Miquel Sobrer, nat al Poble nou de Barcelona el 1944, va morir la matinada de l'1 de gener de 2015 a Bloomington (Indiana, Estats Units), on residia de feia anys i encara era professor emèrit de la Universitat. Sobrer va aprofitar i patir, com sol ser el cas, l'allunyament i el reclam de Catalunya i, en tant que creador —de ben jove havia conreat la poesia i, a més dels assaigs acadèmics, va escriure moltes col·laboracions en publicacions diverses i per a la ràdio, i en especial alguns llibres de caràcter memorialístic—, va tenir dubtes en el moment d'emprar alguna de les llengües que dominava i estimava: bàsicament el català i l'anglès. Confessava que el seu text «anglès» més reeixit era la versió que ell mateix havia fet del seu *Llibre dels oracles*. Per contra, *Desfer les Amèriques* li semblava el més arrodonit en català, tot i que això ho deia perquè no va arribar a veure publicades les seves memòries *La llum d'aquells dies*, aparegudes pòstumament i que, sens dubte, són el seu millor llibre i un dels textos literaris més ben escrits d'aquests darrers anys —una panoràmica punyent, divertida i entranyable de la vida d'un jove format a la postguerra barcelonina.

Sobrer, fill petit d'una família menestral del Poble nou que regentava una pastisseria, va viure en un ambient inquiet cruelment colgat per la grisor de la postguerra. El cert és que les arts i la literatura no li van ser mai indiferents, sobretot gràcies al model del seu germà gran, el pintor Gonçal Sobrer, home de gran talent artístic, emprenedor, divertit, amb do de gents, que per a Josep Miquel Sobrer sempre va ser un model a imitar i a defugir. Durant els nostres primers anys a la Universitat de Barcelona, Carles Miralles i jo mateix havíem anat a unes tertúlies que els germans Sobrer organitzaven al seu pis del carrer Llull, les Ratlles del Poble nou, a les quals assistien jovenets amb dèries pictòriques i literàries que, no gaire anys més tard, es reproduïrien, amb un altre format, en les exposicions i presentacions que a l'estiu muntaven a les sales de l'Hotel Romàntic, de Sitges —amb els anys esdevingut l'activitat empresarial principal de la família.

Jospe Miquel Sobrer va entrar a la Universitat de Barcelona el 1961, on va cursar l'especialitat de Romàniques i, de la mà del malaguanyat Antoni Comas, va arribar a fer algunes classes amb altres llicenciats de nova trinca com Amadeu J. Soberanas, Joan Solà o Elvira Silvestre. Els anys seixanta van ser per a Josep Miquel Sobrer d'aprenentatge i de tempteigs; ell, que segurament era un dels més natural-

ment dotats de la nostra generació per a la literatura, va escriure algun llibre de poemes (d'una lírica molt pròxima a Salvat-Papasseit) que no va trobar editor i això possiblement el va empènyer a concentrar-se més a buscar sortides al món acadèmic. Un futur que passava també per la possibilitat d'eixamplar horitzons vitals, sobretot per a algú que tenia facilitat de llengües i que havia après l'anglès amb rapidesa —ell era qui ens traduïa les lletres de les cançons dels Beatles! El 1967 se'n va anar a fer de lector d'espanyol als Estats Units (Eugene, Oregon) i allà va començar el doctorat i s'hi va casar per primera vegada; després va passar a ensenyar a Puget Sound, a Ann Arbor i a Bloomington. Més de mitja vida al continent americà i tota una brillant carrera acadèmica, més els matrimonis i el fill, mai no el van allunyar de Catalunya: tornava sempre per les vacances, hi va passar temporades força llargues, sabàtics, va venir a fer col·laboracions, participar en congressos i simposis i, absolutament sempre, a reprendre les xerrades amb els amics. (Abans de l'era de l'internet era un corresponsal dedicat i habitual, i les seves cartes contenien a parts iguals referències a la vida intel·lectual i a la vida privada.)

Va dedicar alguns primers estudis a les seves passions literàries: va editar els articles de Salvat-Papasseit, va convertir la seva tesi doctoral en el llibre *L'èpica de la realitat* (un estudi sobre les cròniques de Desclot i Muntaner), va treballar la poesia d'Ausiàs March i, després d'una quantitat notable d'articles sobre literatura catalana, ja a punt de jubilar-se, va engrescar-se a fer una lectura de tota l'obra teatral de Josep M. de Sagarra, que li semblava infravalorada per la crítica. Mentrestant no va abandonar mai la traducció, que havia començat encara d'estudiant amb la versió d'una novel·la de Ian Fleming per a la col·lecció Enjòlit d'Aymà, dirigida per Joan Oliver, i que, en els anys més recents, va poder centrar a traduir a l'anglès Mercè Rodoreda, Alfred Bosch, Antoni Tàpies, Carme Riera o Edgar Illas —els envitricolls del llenguatge, la riquesa del lèxic, les expressions col·loquials el fascinaven i li servien de motiu de constant comentari.

Els darrers anys havia col·laborat a la ràdio de Bloomington i havia encetat un blog, en català, anglès i castellà, on anotava algunes de les seves impressions i lectures (per exemple, una atractiva reflexió sobre una estada a Cuernavaca). Després de ser intervingut per primera vegada del càncer que se li havia declarat, va redactar una sèrie de textos en anglès per mantenir al dia tots els amics: hi relatava les seves impressions i cabòries en relació amb la malaltia i amb els tractaments de quimioteràpia (Mrs Chimio, en deia) —uns textos que, per cert, algun dia caldria reunir i publicar. Durant els últims mesos, David Castillo el va engrescar a col·laborar en les pàgines de cultura d'*El Punt/Avui* amb unes receptes culinàries «a la manera» d'alguns dels seus autors predilectes, en les quals mostrava la barreja d'erudició, humor i elegància que el caracteritzava.

Crec que, al costat de la seva tasca docent i de la difusió del català als Estats Units, l'herència més perdurable de Josep Miquel Sobrer serà el seu llibre de memòries *La llum d'aquells dies*. Hi havia treballat amb intensitat des de feia anys i, de tant en tant, es despenjava amb alguna consulta, o amb algun fragment de capítol que volia posar a prova. El recordo rabejant-se amb Carles Miralles en els

records dels nostres anys universitaris, dels companys de les aules, i del lema de la Universitat de Barcelona: *perfundet omnia luce*. Crec que Josep Miquel Sobrer era conscient que el color i el clima dels anys de la postguerra eren, en el fons, més importants que les aventures i desventures personals, i *La llum d'aquells dies* evoca, justament, molt més enllà de l'autobiografia personal, un món que ha canviat enormement o que ja ha desaparegut del tot: el món dels silencis, de les coses mig dites, de la innocència, de la ignorància... Davant de textos que sovint volen ser espectaculars, aquesta memòria representa, per paradoxal que pugui semblar, l'atracció del descensís: les vides i les coses tal com eren (tan poqueta cosa!) i com s'endrecaven totes soles per permetre que el món —el món de la menestralia, del camp, dels barris, del nens, dels joves...— continués girant i, si podia ser, avançant. Potser fins i tot el fet que l'autor no hagi arribat a veure el llibre publicat —ni pogués tenir la certesa que es publicaria— afegeixi valor a un text bellíssim, d'ambició clarament literària, però que, com tantes iniciatives valuoses, podia haver quedat amagat per sempre en un calaix.

Els amics, els col·legues, els deixebles, tindran un record entranyable de la figura cordialíssima de Josep Miquel Sobrer, el record que en tindran els seus lectors no serà menys colpidor.

BIBLIOGRAFIA

Estudis i creació

- SALVAT-PAPASSEIT (1975): Joan Salvat-Papasseit, *Mots-propis i altres proses*, J. M. Sobré (de.), Barcelona: Edicions 62; «Antologia Catalana» 81.
- SOBRER (1978): Josep Miquel Sobrer, *L'èpica de la realitat. L'escriptura de Ramon Muntaner i Bernat Desclot*, Barcelona: Curial.
- (1987): Josep Miquel Sobrer, *La doble soledat d'Ausiàs March*, Barcelona: Quaderns Crema, «Assaig Minor».
- (1988): Josep Miquel Sobrer, *El llibre dels oracles*, Barcelona: La Magrana.
- (1992): Josep Miquel Sobrer, *Catalonia. A self-portrait*, Editat i traduït per Josep Miquel Sobrer, Bloomington: Indiana University Press.
- (1994): Josep Miquel Sobrer, *Hotel Romàntic*, Sitges: Edicions de l'Hotel Romàntic.
- (2006): Josep Miquel Sobrer, *Desfer les Amèriques. Contradicionari*, Cabrera de Mar: Galerada.
- (2012): Josep Miquel Sobrer, *La poesia dramàtica de Josep M. de Sagarra. Les veus de la terra*, Cabrera de Mar: Galerada.
- (2015): Josep Miquel Sobrer, *La llum d'aquells dies. Del Poblenou al Pacífic (1944-1967)*, Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

Traduccions al català

- FLEMING (1968): Ian Fleming, *L'home de la pistola d'or (The Man with the Golden Gun)*, Barcelona: Aymà; «Enjòlit».

- HILLGARTH (1984): J. N. Hillgarth, *El problema d'un imperi mediterrani català, 1229-1327*, Palma: Moll; «Raixa».
- PEAKE (1988): Mervyn Peake, *L'hereu de Gormenghast (Titus Groan) i El castell de Gormenghast (Gormenghast)*, Barcelona: Edhasa; «Clàssics Moderns».
- PLATH (1988): Sylvia Plath, *La campana de vidre (The Bell Jar)*, Barcelona: Edhasa; «Clàssics Moderns».
- WELLS (1989): H. G. Wells, *L'illa del Dr. Moreau*, Barcelona: La Magrana.

Traduccions a l'anglès

- RODORÉDA (2006): Mercè Rodoreda, *Broken Mirror*, Lincoln: University of Nebraska Press.
- BOSCH: Alfred Bosch, *The Seven Aromas of the World* (inèdita).
- TÀPIES (2009): Antoni Tàpies, *A Personal Memoir*, Barcelona – Bloomington: Fundació Antoni Tàpies – Indiana University Press.
- (2011): *Collected Essays*, Barcelona – Bloomington & Indianapolis: Fundació Antoni Tàpies – Indiana University Press.

Peces curtes traduïdes a l'anglès

- Poemes de M. Arnold, Chaucer, Keats, Shakespeare, Spencer, Tennyson, Wordsworth i altres a *La joia de viure la natura*, Barcelona: Blume, 1980.
- Peces breus de Dalí, Ors, Gasch i altres a Marilyn McCully (ed.), *A Picasso Anthology: Documents, Criticism, Reminiscences*, Londres: The Arts Council of Great Britain, 1981.
- ROIG (1988): Montserrat Roig, «The Everyday Opera» (Seleccions) dins Kathleen McNerney (ed.), *On Our Own Behalf; Women's Tales from Catalonia*, Lincoln - Londres: University of Nebraska Press, 207-234 (reproduïdes a *The Graywolf Annual 9: Stories from the New Europe*, Scott Walker, ed. Saint Paul, MN: Graywolf, 1992, 169-195).
- FERRATER (1989): Gabriel Ferrater, «Six Poems», *Catalan Review*, 3, 1, 172-183.
- FOIX (1991): J. V. Foix, «Black», de «Four Colors Couple the World», *Quarry West*, 28, 1617.
- CALDERS (1996): Pere Calders, «Catalans About the World», «Subtle Invasion», «Last Will and Testament of the Hyena», «For a Better Tomorrow», «The Two of Us» i «Due for a Visit», *Catalan Review*, 10, [1997], 95-114.
- MONZÓ (2007): Quim Monzó, «I have nothing to wear», *Words without Borders*, en línia (octubre).